

Porzana porzana

Småfläckig sumphöna

Fåglar

NE NA LC DD NT **VU** EN CR RE

Sårbar (VU)
D1

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Gruiformes (tranfåglar), **Familj:** Rallidae (rallar), **Släkte:** *Porzana* (sumphöns), **Art:** *Porzana porzana* - småfläckig sumphöna (Linnaeus, 1766) **Synonymer:** *Rallus Porzana* Linnaeus, 1766

Kännetecken

Storleken är ungefär som en stare. Ovansidan är brun med svarta fläckar. Ansiktet och halsen är till stora delar gråfärgade, beströdda med små vita fläckar, och den gulröda näbben är kort till skillnad från den närbesläktade vattenrallens. Undersidan är tvärbandad i vitt och brunt. De beigevita undre stjärtäckare exponeras tydligt då sumphönan ofta håller stjärten uppåtriktad. Benen är förhållandevis långa och gulgröna, med långa tår. Den småfläckiga sumphönan är extremt svår att få se p.g.a. dess biotopval. Arten uppmärksammas främst på sitt karaktäristiska spelläte som hörs om nätterna, en mycket snärtig vissling ”huitt, huitt, huitt,...” som taktfast upprepas med cirka 1 sek. intervall. Låtet hörs under gynnsamma omständigheter upp till 2 kilometer.

Utbredning och status

I Sverige förekommer småfläckiga sumphönan i Götaland och Svealand samt längs norrlandskusten, sällsynt upp till Norrbotten och lappmarkerna. Artens undangömda levnadssätt försvårar beståndsuppskattning. Vid en riksomfattande inventering 1978 påträffades cirka 225 spelande hanar. Åren 1972–77 och 1979, då bevakningen inte var lika intensiv, varierade antalet hörda mellan 129 (1974) och 312 (1972). Årlig rapportering återupptogs 1986. Åren 2000–2008 hördes i genomsnitt 270 spelande fåglar med som flest 390 ex. (2000) och som lägst 159 ex. (2008). Trots betydande mellanårsvariationer kan konstateras en tydlig negativ populationstrend under denna tidsperiod. Variationer mellan åren var betydligt större för enskilda landskap och i synnerhet för enskilda lokaler, än för landet som helhet. Endast ett mindre antal lokaler hyser regelbundet flera individer. I vilken utsträckning spelande hanar motsvaras av häckande par är okänt, men antagligen är många av de i Sverige hörda fåglarna oparade hanar, särskilt de som spelar långt in i juni. Arten har minskat starkt i Mellaneuropa sedan slutet av 1800-talet, och fortfarande under perioden 1970–1990 konstaterades minskande populationer i 1/4 av de 29 europeiska länderna med förekomst. Ingen tillbakagång finns entydigt dokumenterad för Sverige men kan antas ha ägt rum. En viss ökning tycks ha skett på 1950- och 1960-talen, dock finns ingen säker tendens under därpå följande årtionden. Småfläckiga sumphönan häckar glest över större delen av Västeuropa, från östra Tyskland och Polen österut till mellersta Sibirien med mer sammanhängande och tätare bestånd. Cirka 90 % av den europeiska populationen (120 000–260 000 par) finns i Ryssland, Vitryssland, Rumänien och Ukraina.

Ekologi

Häcker vid våtmarker med någorlunda stabilt lågt vattenstånd (<30 cm) och inte helt sluten vegetation – helst i mader med fräken eller högstarr, i andra hand i områden med gles bladvass eller säv. I det senare fallet måste det finnas en matta av gammal vass/säv i botten, alternativt gräs-/starrbevuxen gungfly, för att lokalen skall accepteras av småfläckiga sumphönan (oftast sänkta sjöar). Vidsträckta våtmarker föredras, där det finns möjligheter till förflyttning vid förändringar i vattendjupet. Oparade hanar rör sig ofta till nya lokaler under högsommaren. Artens val av häckningshabitat gör att den har en mycket fläckvis förekomst i landskapet. Arten är monogam. Hanarna slutar med sitt vittljudande spelläte så snart den har parat sig, vilket kan ske redan någon vecka efter ankomsten om våren. Kullen består i regel av 8–12 ägg som ruvas 18–19 dygn. Ungarna kan flyga kortare sträckor efter cirka 25 dygn och de blir fullt flygfärdiga vid cirka 35–42 dygns ålder. Två kullar kan förekomma. Säkerställda häckningar konstateras mycket sällan, vilket bl.a. beror på artens mycket undangömda levnadssätt i svårtillgängliga våtmarker. Födan består huvudsakligen av små vatteninsekter och vattenväxter. Flyttar i augusti - oktober, troligen till Västafrika. Enstaka svenska fåglar övervintrar troligen även i Sydeuropa. Återkommer i slutet av april – maj.

Hot

Den allt överskuggande hotfaktorn är förlusten av häckningsbiotoper. Detta har skett och sker genom att de grunda sankmarkerna påverkas av det intensifierade jordbruket. Mader och fuktängar dräneras och överförs till åkermark. Åkrar skyddas från översvämningar med diken och vallar. Reglering av större sjöar (t.ex. Mälaren) samt mindre vattenkraftsanläggningar har också bidragit till att de naturliga vattenståndsfuktuationerna reducerats, vilket medfört förändrad vegetation. Till detta kommer igenväxning av grunda våtmarker som en följd av eutrofiering.

Åtgärder

Inriktning bör ske på biotopbevarande och restaurerande åtgärder. Torrläggning av vidsträckta starr- och fräkenmarker måste undvikas och det är dessutom angeläget att naturliga vattenståndsvariationer tillåts i sådana områden. Ett extensivt bete på våta strandängar (alternativ slåtter) har en positiv effekt, eftersom detta förhindrar igenväxning av buskar och träd. Redan igenväxta strandängar runt grunda vegetationsrika sjöar kan åter bli attraktiva för småfläckiga sumphönan, och flera andra våtmarksarter, genom att träden (ofta al) och buskarna (ofta vide) tas bort, följt av ett extensivt bete.

Övrigt

Utländska namn – NO: Myrrikse, DK: Plettet Rørvagtel, FI: Luhtahuitti, GB: Spotted Crake. Småfläckig sumphöna är förtecknad i bilaga 1 i EU:s fågeldirektiv (rådets direktiv 79/409/EEG) och ingår i Natura 2000. Den är även förtecknad i Bernkonventionen bilaga II (strikt skyddade djurarter), Bonnkonventionen bilaga II (flyttande arter) samt AEWA (African-Euroasian Waterbird Agreement). Småfläckig sumphöna är fredad enligt jaktförordningen (1987:905).

Naturvård

Konventioner: Fågeldirektivet, Bernkonventionens bilaga II, Bonnkonventionens bilaga II, AEWA, Typisk art i 6410 Fuktängar (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

- Alexandersson, H., Ekstam, U. & Forshed, N. 1986. *Stränder vid fågelsjöar. Om fuktängar, mader och vassar i odlingslandskapet*. Helsingborg.
- Bengtson, S.-A. 1962. Småfläckiga sumphönans (*Porzana porzana*) förekomst och häckningsbiologi i nordöstra Skåne. *Vår Fågelvärld* 21: 253–266.
- Bengtsson, S.-A. 1969. Småfläckiga sumphönan i Hammarsjön 1956–1969. *Meddelande från Skånes Ornitologiska Förening* 8: 66–68.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Cramp, S. & Simmons, K.E.L. (red.) 1980. *Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic*. Vol II. Oxford.
- Glutz von Blotzheim, U., Bauer, K.M. & Bezzel, E. 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Vol V. Frankfurt am Main.
- Hagemeyer, E.J.M. & Blair, M.J. (eds.) 1997. *The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance*. T. & A.D. Poyser, London.
- Ilicev, V.D. & Flint, V.E. 1989. *Handbuch der Vögel der Sowjetunion*. Vol. IV. Wiesbaden.
- Johansson, R. 1993. Småfläckiga sumphönan i Kronobergs län. *Milvus* 23(1): 17–34.
- Nilsson, Å. 1993. Vattenrall, småfläckig sumphöna, rörhöna och sothöna – utbredning och status i östra Småland. *Fåglar i östra Småland* 5: 3–10.
- Risberg, L. 1980. Småfläckiga sumphönan *Porzana porzana* i Sverige 1978. *Vår Fågelvärld* 39: 237–245.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31. Stockholm.

Författare

Lennart Risberg 1987. Rev. Tommy Tyrberg 1994, Martin Tjernberg 2000, 2005, 2010. © ArtDatabanken, SLU 2010.